

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Генерал-потпуковник **БОКО ЈОВАНИЋ**

ДРВАРСКА ОПЕРАЦИЈА

(25 маја до 5 јуна 1944 године)

Општа ситуација Њемачке у прољеће 1944 године била је неповољна на свима фронтovima. Због капитулације Италије, Њемачка је морала да преузме њен фронт непосредно на италијанском тлу, на западу Европе је очекивано отварање Другог фронта, на истоку су њемачке снаге све више узмицале пред Совјетском армијом која се приближавала западним границама Совјетског Савеза и чије је јужно крило већ било продрло у Румунију, а на Балкану, нарочито на територији Југославије, све је више јачао народноослободилачки покрет. По ријечима друга Тита, у то вријеме слободна територија у Југославији обухватала је „велики дио Македоније, Јужне и Источне Србије, Санџака, Црне Горе, претежан дио Босне и Херцеговине, скоро цијелу Лику, Кордун и Банију, велики дио Словеније“. На тај начин, постојале су реалне могућности за искрцавање снага западних Савезника и на Балкану, о чему су постојали неки планови, па и приједлози (види Черчил: „Мемоари из Другог свјетског рата“ и Спејдел: „Инвазија 1944“).

Колико је за Њемце било важно и осјетљиво балканско ратиште, нарочито територија Југославије, може се видјети и по томе што су они, и поред тешке ситуације на осталим фронтovima, према изјавама њемачког врховног команданта за Југоисток генерал-потпуковника фон Лера и пуковника Селмајера који је био на служби у Оперативном одељењу Команде за Југоисток, у јесен 1943 и у току зиме 1943/1944 године пребацили четири дивизије на територију Југославије, затим извршили реорганизацију својих снага на Балкану формирањем нове групе армија „Ф“ са задацима искључиво оперативног карактера, пребацавањем команде Друге оклопне армије са Источног фронта у Југославију и формирањем корпусних команди које дотада нису постојале. Очигледно је да су Њемци тежили да против Народноослободилачке војске Југославије предузму офанзиву знатно већих размјера од свих својих ранијих офанзива које су им пропале и последице којих је наша војска прелазила у противофанзиве и стално постајала све јача и јача. Тако је и последице њихове Шесте офанзиве, коју су изводили концем 1943 и почетком 1944 године, по ријечима друга Тита „претежан дио ослобођене територије остао у нашим рукама, и ова је офанзива доживјела судбину пређашњих офанзива, то јест — наше војне снаге прешле су поново у противофанзиву на многим мјестима“. С обзиром на стечена искуства у борби са нашим снагама, Њемци су тада тежили да изведу неку офанзиву која ће се разликовати од њихових ранијих офанзива, средствима каква дотада нијесу употребљавали против нас, тј. новим средствима која ће им загарантовати успјех. Зар им то нијесу потврђивала њихова искуства из Холандије, Норвешке и са Крита?

Њемачки план, снаге и припреме за офанзиву

У периоду април — јуни 1944 године Њемци и њихови савезници су извели такозвану Седму офанзиву, која је уствари обухватала неколико мањих или већих офанзивних дејстава у Словенији, Србији, Македонији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској, јер се и из њихових података види да та

дејства нијесу извођена по једном јединственом плану, већ независно једна од других и на иницијативу појединих команданата корпуса и дивизија, са циљем обезбјеђења комуникација. Изузетак чини операција „Rosselsprung“ („скок коња у шаху“), или, како смо је ми назвали, Дрварска операција.

Немамо података о томе када су Њемци дошли на идеју о овој операцији и да ли је извођена по наређењу њемачке Врховне команде. Познато нам је само толико да је њемачка Команда за Југоисток, у периоду март — април 1944 године, дала задатак команди Друге оклопне армије да разради и предложи план операције, која је и разрадила пројекат плана почетком маја 1944 године.

Операцијом је руководио командант 15 брдског армиског корпуса из рејона Бихаћа (Завоље).

Према општој идеји операције требало је *изненадном* употребом ваздушнодесантних снага уништити Врховни штаб и у исто вријеме јаким моторизованим и пјешадиским снагама концентрично надирати ка Дрвару (гдје се налазио Врховни штаб) у циљу спајања са ваздушним десантом; планинским јединицама овладати партизанским базама за снабдијевање, а потом почесно окружавати и уништовати јединице око Врховног штаба. Као што се види, главни и непосредни циљ операције био је *уништење Врховног штаба*, при чему је највећа пажња поклоњена *изненађењу*. Да би се то постигло, основни задатак у операцији дат је ваздушном десанту, том новом начину дејства који партизани нијесу познавали.

Тако је, наприклад, у заповијести 500 падобранског батаљона од 20 маја 1944 године у погледу чувања тајности препоручено да се чете убеду у неопходну потребу за одржавањем тајности, да се забрани изношење ма каквих података о задатку батаљона и да се све јединице за вријеме премјештања, па све до почетка ваздушног транспорта, морају одвојити од становништва. Ту се даље каже: „За вријеме транспортовања, нарочито жељезницом, по могућству не показивати падобранске — ловачке шлемове и комбинезоне, да се тиме не би открило да се у транспорту налазе падобрански ловци... одговорне вође батаљонских група морају употребити сва средства да ниједан припадник групе не дође у додир са лицем које не припада транспорту. У заповијести назначена мјеста, искрцна жељезничка станица и полазна легилишта, још се не смеју објавити људству.“

А у заповијести батаљона од 23 маја, између осталог, стоји: „Трупи треба дати упутства највише десет часова пре предвиђеног „Х“ времена. Беспрекорна тајност мора свакако бити загарантована. Од момента добијања заповијести за напад па до момента старта треба потпуно осигурати одвојеност свих подофицира и војника батаљона од подређених дјелова. Осигурање се мора тако извести да се онемогући сваки додир са другим војним лицем или цивилима. Сем тога, људство треба још једанпут поучити о држању тајне.“

У командама које су учествовале у операцији задатак су знали командант дивизије, оперативни и обавјештајни официри, док су остали официри били обавијештени непосредно пред саму операцију.

Концентрација јединица извршена је дан-два прије десанта, или тек ноћу уочи операције. У циљу обмане о намерама концентрисаних снага, непосредно пре операције изведено је „чишћење“ комуникације Врховине — Бихаћа и области Цазинске крајине.

Било је предвиђено да ће ова операција трајати око три недјеље, а вјероватно је била подијељена у двије фазе: прва — од спуштања десанта до спајања колона са десантом; друга — од спајања колона са десантом до краја. Циљ прве фазе: уништење Врховног штаба, а друге: уништење јединица око Врховног штаба, тј. „развијање шест црвених дивизија које се налазе на простору Дрвара.“

Немамо тачних података о свима њемачким снагама које су учествовале у овој операцији, као ни о њиховим задацима на појединим правцима. Према расположивим подацима, у операцији су учествовале слиједеће њемачке снаге: 500 СС падобрански ловачки батаљон; 15 брдски армиски корпус; 384 пп 373 „Тигар“ дивизије и 92 моторизовани брдски пук, 7 СС брдска дивизија: 13 СС

брдски ловачки пук и извиђачки одред и 202 оклопни гренадирски јуришни батаљон Друге оклопне армије, дјелови 118 и 369 дивизије и 4 пука „Бранденбург“

500 СС падобрански ловачки батаљон (састава: штаб, вод за везу, штабна чета, четири чете, одељење ФАК, одељење „Бенеш“ од 40 четника и комора), који је био дислоциран у Матарушкој Вањи, пребачен је од 21 — 24 маја у полазна летишта Загреб (Лучко и Церкље) и Бањалука, са задатком да се „Х“ дана¹⁾ „у раним јутарњим часовима спусти у црвени командни центар Дрвар и у муњевитом нападу ликвидира особито Врховни штаб Тита као и остале командне штабове и савезничке војне мисије. Тежиште напада свих дјелова батаљона је Врховни штаб Тита.“²⁾

Према плану дејства батаљона требало је на аеродромима Церкље и Лучко у Загребу на „Јункерсима 52“ укрцаги први талас падобранаца (вјероватно штаб, трећа чета и 40 људи из друге чете), а на 34 једрилице, које су вукли „Јункерси“, смјестити прву и четврту чету и транспортовати их правцем преко Босанске Крупе до изнад Дрвара гдје се налазила једна радиостаница за навођење. Послије снажно бомбардовања Дрвара од стране 15 до 20 „Штука“ са аеродрома у Бихаћу, требало је бацити падобрански десант и истовремено спустити једрилице, чије је људство једним дијелом имало да помаже падобранцима, а другим да врши обезбјеђење, осигуравајући прилазе ка Дрвару.

(Према аерофотоснимку и студији Друге оклопне армије од 24 маја 1944 године за употребу овог батаљона падобранци и једриличари били су подијељени по групама, од којих је свака имала свој конкретни задатак, тако, напријер, борбена група „Насртљивац“ имала је задатак заузимање раскршћа путева на сјеверозападу... снажно борбено извиђање ка „Млинском мосту“ и „Млинској клисури“ као и друмом ка сјеверозападу, група „Пантер“: заузимање града — (главни штаб Тита?).

Послије извршеног задатка „Јункерси“ су имали да се врате у Бањалуку по други талас падобранаца (штабна и већи дио друге чете). Четници су требали да послуже као тумачи за саслушавање становништва и заробљеника да би се што прије открило мјесто боравка маршала Тита, чију је фотографију добио сваки учесник у операцији. Да би успјех био загарантован, батаљон је добио упутство да се „безобзирно“ и „беспоштедно“ односи према непријатељу и да одржи тајност до максимума.

Према подацима из заповијести 7 СС дивизије „Принц Еуген“ од 23 маја 1944 године, истовремено са спуштањем десанта, снаге 15 брдског армиског корпуса и дијелови 7 СС брдске дивизије имали су задатак да са више борбених група концентрично продиру у област Петровац — Дрвар, са циљем да разбију црвене снаге и посједну центар црвеног руководства. У складу са тим, 384 *нјешадиски пук 373 „Тигар“ дивизије* (од три батаљона, са извиђачким одредом дивизије³⁾ и једним дивизионом 373 артиљериског пука), који је вршио обезбјеђење комуникације Книн — Бихаћ, концентрисао се у рејону с. Срба 22 и 23 маја и добио задатак да са сва три батаљона и извиђачким одредом (у једном ешелону) уз подршку двије батерије из рејона Срба и једном батеријом у стрелачком строју напада правцем Срб, Осредци, Трубар, Дрвар, с тим да најприје први батаљон овлада доминантним положајем Богутовац (кота 1006), а затим да остане два батаљона заузму с. Осредци. Послије тога, први батаљон је имао да остане у рејону с. Осредци — Богутовац, а остале снаге да продуже ка Дрвару, гдје пук треба да стигне 25 маја.

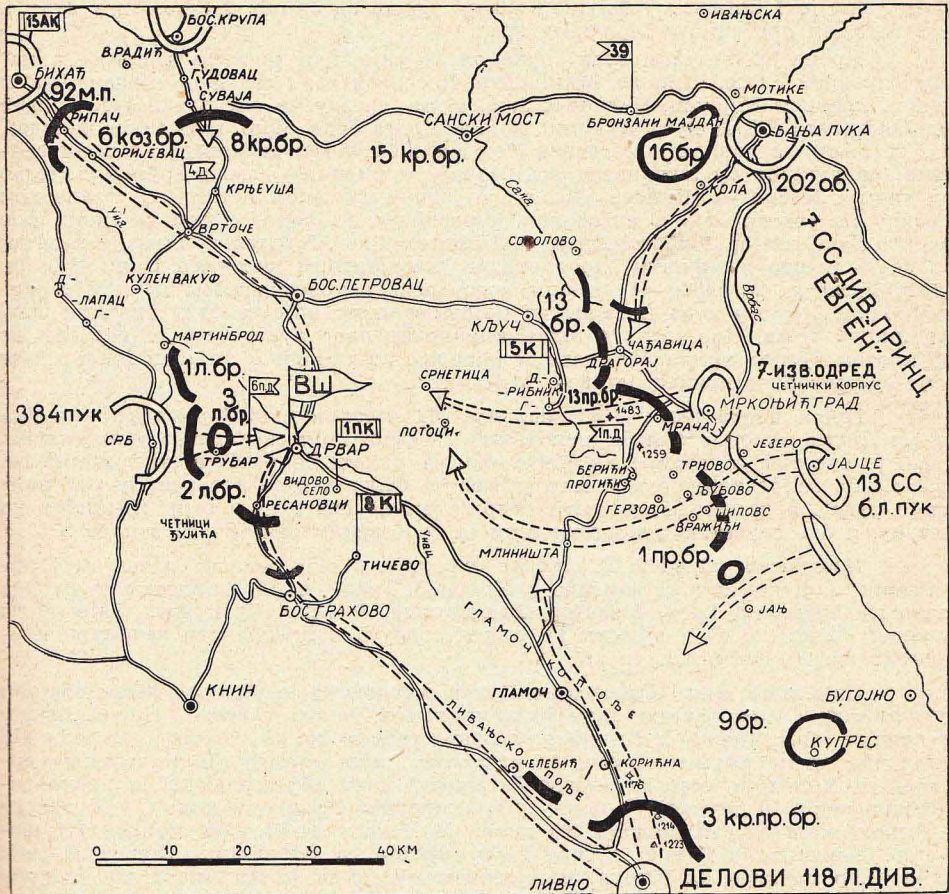
Лијево од пука, од Суваје ка Цвјетнићу и од Мартинброда ка Бобољу-скама, имали су да нападају дјелови I горског здруга³⁾ и четници попа Ђујића са задатком да везују наше снаге на том правцу, а десно, од Тишковца ка Дугопољу, четничка колона јачине 200 до 300 четника.⁴⁾

¹⁾ 25 маја

²⁾ Из заповијести 500 падобрански батаљона од 23-V-1944 године.

³⁾ По неким подацима са II горским здругом.

⁴⁾ По подацима нашег VIII корпуса 500 до 600 Ђујићевих четника на неколико дана пред офанзиву било је концентрисано у с. Стрмици.

Скица 1. — Груписање снага пред операцију и задаци непријатељских снага у првој фази.

92 моторизовани брдски пук (непознатог састава), који је дан-два прије напада био концентрисан у Бихаћу, добио је задатак да уз подршку једног дивизиона артиљерије, десетак тенкова и једне ескадриле бомбардера (из рејона Бихаћа) напада правцем Бихаћ, Петровац, Дрвар, с циљем да се што прије пробије у Дрвар и spoји са падобранским батаљоном.

Према заповијести 7 СС добровољачке брдске дивизије „Принц Еуген“ од 23 маја 1944 године, ова дивизија састава: 13 пук, извиђачки одред и 202 оклопни гренадирски јуришни батаљон Друге оклопне армије имала је задатак „да са просторије Мркоњић Град, Јајце продире углавном у западном правцу, да разбије црвене снаге и заузме непријатељска складишта, која се налазе у области Сретница, Страганица.“

13 СС брдски ловачки пук (састава: 3 батаљона, један дивизион 7 артиљериског пука без једне батерије и 16 пионирска чета) који је био дислоциран у Јајцу, послје смјене од стране њемачког пука „Бранденбург“, на дан 24 маја

размјестио је 1 батаљон у Вијенац (10 км јужно од Јајца), 2 батаљон у Језеро, а 3 батаљон пребацио у Мркоњић Град.

Према заповијести овога пука од 24 маја, пук је имао задатак да напада правцем Јајце, Шипово, Млиништа, Потоци и то: 1 батаљон, ојачан једним топом, правцем Вијенац, Надпоље, Јањ, стим „да заузме висораван југозападно од Јања (кота 675, Попузе, Дукићи), која треба да буде „први циљ самог напада“, а 2 батаљон, са дивизионом топова (без једне батерије) да напада главним снагама (рачунајући ту потчињену артиљерију и пиониере) самим друмом западно од линије Језеро — Шипово, Долови, а једном ојачаном четом у југозападном правцу на сектор Јањ и висораван југозападно од њега, с тим да први циљ напада буде сектор Љубово, Вражић, Шипово, Јањ“. 3 батаљон имао је задатак да се — пошто извиђачки одред овлада доминантним висовима Црни Врх (к. 1259), Димитор (к. 1483) — пребаци моторизованим транспортом друмом Мркоњић Град, Берићи и да нападне из позадине снаге које се буду браниле пред главнином пука. Као што се види, командант овог пука имао је намјеру да обухватом десног крила браниоца и нападом из позадине уништи наше снаге које су затварале правац Јајце — Млиништа.

Према заповијести 7 СС дивизије, 202 оклопни гренадирски јуришни батаљон Друге оклопне армије (непознатог састава) који се налазио у Вањалуци, имао је задатак да надире ка Чајевици, са циљем да разбије „непријатељске снаге које запречавају пут и што је могуће брже заузме раскрсницу путева у своје руке“, а затим да „уништи непријатељске снаге које буду измицале ка истоку, и благовремено успостави везу са сопственим снагама са напада“.

Извиђачки одред 7 СС брдске дивизије, ојачан једном батеријом 7 артиљерског пука, који се налазио у Мркоњић Граду, имао је задатак да напада правцем Мркоњић Град, Димитор, Вељашница, Рибник, Срнетица. (Заједно са одредом нападали су и дјелови IV горског здруга и Дреновићев четнички корпус од око 900 четника).

Из Ливна преко Грахова за Дрвар вјероватно је надирео један ојачани моторизовани пук, јачине око 300 камиона са нешто тенкова. Према изјави пуковника Селмајера, од Книна на Дрвар требали су да нападају дјелови 118 дивизије, према другим њемачким подацима (види студију Друге оклопне армије), од Книна је имао да напада батаљон 4 пука „Бранденбург“, а према депешама наше 10 дивизије V корпусу и V корпуса Врховном штабу, у Ливно су почетком маја стигли дјелови 369 дивизије, а ноћу 24/25 маја дјелови 118 њемачке дивизије из Дувна, тј. око 2.500 војника са тенковима. Пошто 25 маја није нико нападао од Книна, највјероватније је да је из Ливна ка Грахову нападала моторизована колона 118 њемачке дивизије, која је имала задатак да се са југа што прије пробије у Дрвар.

Од Ливна ка Гламочу нападала је слабија колона Њемаца и усташа (вјероватно из Шимићевог усташког пука) са одредом велосипедиста, која је припадала 369 дивизији, а још вјероватније 2 батаљону 4 пука „Бранденбург“, са задатком да разбије наше снаге на друму између Ливањског и Гламочког Поља, да се спусти у Гламочко Поље и пресијече отступницу нашим снагама од Дрвара на исток.

Од Босанске Крупе ка Врточама нападала је слабија непријатељска колона (вјероватно дјелови 1 усташког пука) са циљем да везује наше снаге које су затварале правац ка Врточама и да им не дозволи да се пребаце на правац Бихаћ — Петровац.

Њемци су борбом прикупили податке о нашим снагама које су биле у сталној активности, тако да се по њиховим подацима на овој територији налазило шест наших дивизија. У прикупљању података Њемци су помагали четници и устахе. Поред тога, десетак дана прије десанта Њемци су извршили и аерофотоснимање Дрвара.

О материјалним и другим припремама њемачких трупа имамо мало података. Јединице су биле снабђевене за један до три дана сухом храном. Било

је предвиђено да се падобрански батаљон до пристизања колона снабдијева ваздушним путем из Бањалуке и да се најприје шаље муниција за минобацаче. Из заповијести батаљона од 24 маја види се да је трупно превијалиште батаљона и мјесто за прикупљање рањеника у првој фази било код коте 520 (гробље у Дрвару).

У почетку операције командно мјесто 15 АК било је у с. Завоље, 7 СС дивизије — у Мркоњић Граду, 373 дивизије — у Србу, 13 пука — у Јајцу и 500 батаљона на коти 520.

Вега између корпуса и дивизија, односно команди нападних колона одржавана је радијем и телефонима (гдје је то било могуће), а између пука и батаљона и батаљона и чета — радијем (у 13 ловачком пуку су и чете имале радиостанице). За садејство са ваздухопловством падобрански батаљон је употребљавао светлећа и сигнална средства: платна — „авионска“ и „жута за обележавање предње линије“, „шест кукастих застави на чету“, димне знаке итд. За вођење авиона од Загреба ка Дрвару у Босанској Крупи је образована посебна радиостаница.

Бројно стање њемачких јединица није познато. По извјештајима неких заробљеника, сваки батаљон 373 дивизије бројао је око 350 људи. Батаљони „Принц Еуген“ дивизије били су знатно бројнији. Падобрански батаљон могао је имати од 600 до 700 људи. Према томе, свака њемачка нападна колона имала је по две до три хиљаде људи, колона од Јајца и Мркоњића могла је имати око пет хиљада, а колона на правцу Ливно — Гламоч једну до две хиљаде људи.

Наше снаге и њихови задаци

Почетком 1944 године, за вријеме Шесте офанзиве, Врховни штаб се пребацио из Јајца у Дрвар и смјестио се у пећини око 200 м сјевероисточно од моста на р. Унац (Њемци су ово мјесто називали „Млинска клисура“), где се налазио и за вријеме њемачког десанта.

У Дрварској операцији учествовао је I пролетерски корпус (штаб корпуса у Видовом Селу) са 1 и 6 пролетерском дивизијом, дјелови V ударног корпуса (штаб корпуса у с. Рибнику) са 4 и 39 дивизијом од по двије бригаде и једном бригадом 10 дивизије и 9 ударна дивизија VIII корпуса, као и Пратећи батаљон Врховног штаба.

I пролетерска дивизија састава три пролетерске бригаде и једна брдска батерија, тј. 17 батаљона, сваки са око 250 људи и два брдска топа, имала је задатак да затвара правце: Ливно — Гламоч; Јајце — Шипово — Млиништа; Мркоњић Град — Мрачај — Млиништа и заједно са 13 крајишком бригадом 39 дивизије правац Мркоњић Град — Кључ. Пошто је имала да брани тако широк фронт, своју основну идеју одбране изразила је тиме што је у резерви држала четири батаљона на главном правцу који води ка Млиништима. Било је предвиђено да се резерва употребити офанзивно или дефанзивно према ситуацији, тј. кад се буде испољио правац непријатељског главног удара. Дивизија је у току маја активно дејствовала на комуникацијама: Ливно — Шујица; Јајце — Мркоњић Град и Мркоњић Град — Бањалука, а непријатељ је неколико пута вршио испаде из Мркоњић Града и Ливна са циљем да одбаци наше јединице од комуникација. Дивизија није имала никаквих података о припреми офанзиве.

3 крајишка пролетерска бригада (6 батаљона) самостално и без везе са осталим снагама дивизије затварала је правац Ливно — Гламоч, на тај начин што је посела положај у облику потковице и то: једним батаљоном на самој комуникацији Ливно — Гламоч на Корични (к. 1176), лијево од њега са два батаљона од коте 1214 до коте 1223, а једним батаљоном десно у рејону коте 1406. Два батаљона налазила су се у резерви у рејону Гламоча. Према идеји одбране бригаде, батаљони десно и лијево од комуникације имали су, у случају напада јачих непријатељских снага, да пружају слабији отпор и да се задрже на својим положајима (пошто се вјеровало да ће главне непријатељске снаге ићи комуникацијом), да се батаљон на Корични брани што упорније и створи вријеме за придодатак резерви у циљу извршења општег противнапада свим снагама, стим да батаљони на крацима потковице настоје да отсијеку непријатеља од његове

позадине. Коричну, која је била добро утврђена, бранио је италијански батаљон „Матеоти“.

Прва пролетерска бригада затварала је правац Јајце — Језеро — Шипово — Млиништа тако да је имала два батаљона на положајима Шипово — Градина, а три у резерви у рејону Трново — Герзово — Милетићи. Југоисточно од ове бригаде, у рејону Јања, налазио се Јањски партизански одред.

13 пролетерска бригада „Раде Кончар“ (5 батаљона), ојачана једним батаљоном 1 пролетерске бригаде, затварала је правце Мркоњић Град — Мрачај — Млиништа и Мркоњић Град — Кључ (овај последњи заједно са два батаљона 13 крајишке бригаде), на тај начин што је један батаљон истурила на Градину (к. 992), а са два батаљона држала доминантне висове Црни Врх (к. 1269) и Циганско Брдо (к. 1018). Један њен батаљон дејствовао је на цести Бањалука — Чађевица (нешто сјеверније од Чађевице), један батаљон (са два батаљона 13 крајишке бригаде) налазио се на комуникацији Чађевица — Кључ, на положајима Јаворак (к. 1332), Кук, док се један батаљон налазио у резерви у рејону с. Царевац.

Брдска батерија налазила се у рејону Берићи, а штаб 1 пролетерске дивизије у с. Протићи.

6 пролетерска дивизија „Никола Тесла“, састава три пролетерске бригаде и једна брдска батерија, тј. свега 12 батаљона, сваки са око 200 људи, и два брдска топа, имала је задатак да затвори правац Срб — Дрвар, а са једним батаљоном правац Грахово — Дрвар. У том циљу дивизија је распоредила двије бригаде у првом борбеном реду, а једну бригаду задржала у резерви.

1 личка пролетерска бригада држала је положаје од с. Мартинброд до с. Цвјетнић, са два батаљона у првом борбеном реду, а два батаљона у резерви у рејону с. Боболуске, док је само слабијим снагама контролисала р. Уну од Мартинброда до Кулен Вакуфа.

2 личка пролетерска бригада са три батаљона држала је положаје с. Осредци, к. 1006, везујући се десно са 1 бригадом, док је један батаљон држала у резерви у рејону Трубар.

3 личка пролетерска бригада била је са три батаљона у резерви у Трубару (један њен батаљон у с. Ресановци затварао је правац Грахово — Дрвар).

Брдска батерија у рејону Вучјака (к. 793) имала је задатак да подржава борбу 2 бригаде.

Према идеји одбране 1 дивизије, 2 бригада је имала да пружа узастопни отпор и наноси непријатељу губитке, повлачећи се ка лијевом крилу 3 бригаде, са циљем да у рејону Трубара, заједно са 3 бригадом, заустави непријатеља и онемогући му даљи продор. 1 бригада, из рејона Цвјетнића, имала је да изврши снажан противнапад у непријатељски бок и позадину у правцу к. 1006, стим да у исто вријеме пређу у општи противнапад све снаге дивизије и разбију непријатеља.⁵⁾

⁵⁾ Пошто је Врховни штаб, преко наших и савезничких обавештајних служби био добио податке да Њемци припремају ваздушни десант за напад на Врховни штаб, још почетком априла је било наређено да дивизија остави у Дрвару једну своју бригаду ради одбране од евентуалног десанта, тако да је најприје била остављена 2, а затим и 3 бригада. Средином маја, када су добијени подаци да је савезничко ваздухопловство уништило њемачке једрилице у Загребу, било је одобрено штабу дивизије да 3 бригаду повуче из Дрвара у Трубар. У то вријеме једна непријатељска колона од око 1.000 војника пробила се од Срба до Трубара, али је са губицима враћена у полазни гарнизон.

У току маја дивизија је постављала засједе и нападала непријатељске колоне на комуникацији Книн — Бихаћ, а почетком маја са две своје бригаде и једном бригадом 19 дивизије вршила безуспјешне нападе и на јако утврђена непријатељска упоришта на истој комуникацији, с циљем да их ликвидира.

Пошто је добила податке о концентрацији непријатељских снага у Србу и Бихаћу, дивизија је наредила 3 бригади, која се без једног батаљона налазила у засједама на комуникацији Лапац — Бихаћ, да се одмах врати у Трубар, што је ова и учинила ноћу 24/25 маја.

Од дјелова V корпуса чији је штаб био у с. Рибнику, у операцији су учествовале 4 и 39 дивизија са по двије бригаде и 9 крајишка бригада 10 дивизије.

4 ударна дивизија, чији се штаб налазио у с. Врточе, имала је задатак да са 6 козарачком и 8 крајишком бригадом, тј. са 8 батаљона, сваки од 300 људи, затвара правце: Бихаћ — Врточе — Петровац и Босанска Крупа — Крњаџа — Петровац.

6 козарачка бригада (4 батаљона и 3 пт топа), која је затварала правац Бихаћ — Врточе — Петровац, држала је два батаљона на положајима Рипачки Кланац, а један батаљон у резерви у с. Горјевац, док је један њен батаљон дејствовао на комуникацији Бихаћ — Босанска Крупа (с. Радић). Према идеји одбране, главни отпор требало је пружити на Рипачком Кланцу. Иако је имала податке о непријатељској концентрацији у Бихаћу, бригада ипак није знала када ће отпочети напад, тако да није благовремено привукла батаљон из Радића.

Лијево од бригаде до М. Љуточа (к. 941) држао је положаје Дрварско-петровачки партизански одред, који је истовремено контролисао долину р. Уне до Кулен Вакуфа, везујући се са 1 личком бригадом.

8 крајишка бригада (4 батаљона), која је затварала правац Босанска Крупа — Петровац, држала је главне снаге на положајима Горињски Врх (к. 876), Вршак (к. 696), са једним батаљоном на претстражи на положају Г. Суваја — Гудовац. Према идеји одбране, батаљон на претстражи имао је да пружа узастопни отпор и створи време за посиједање главних положаја на којима је требало задржати непријатељско надирање.

39 крајишка дивизија, састава: 13 и 16 крајишка бригада (15 крајишка бригада била је оријентисана према Приједору и Санском Мосту те није узела учешћа у самој операцији), тј. свега 8 батаљона, сваки од око 300 људи, имала је задатак да затвара правце Бањалука — Ивањска; Бањалука — Бронзани Мајдан и Бањалука — Кључ и да активно дејствује на комуникацији Нова Градишка — Бањалука — Мркоњић Град. Штаб дивизије налазио се у Бронзаном Мајдану.

13 крајишка бригада (4 батаљона), која је била распоређена на просторији Драгорај — Ваганац — Соколово, држала је два батаљона на комуникацији Чајевица — Кључ (са батаљоном 13 пролетерске бригаде), а два батаљона сјеверно од те комуникације.

16 крајишка бригада (4 батаљона) била је распоређена на простору Мотике — Бронзани Мајдан — Кола.

39 дивизија држала је дио слободне територије између Бањалуке — Козарца — Санског Моста и Кључа, оријентисана главним снагама ка Бањалуци, а једном бригадом ка Приједору.

9 крајишка бригада 10 дивизије (4 батаљона) у почетку операције налазила се у рејону Купреса, а касније се пребацила у позадину 13 ловачког пука.

9 ударна дивизија VIII корпуса, састава: 1, 2 и 3 далматинска бригада, тј. свега 12 батаљона, сваки од око 200 људи, није заузимала положај за одбрану од непријатељске офанзиве, већ су њене јединице вршиле друге задатке, и то:

3 далматинска бригада (4 батаљона) пред операцију налазила се на комуникацији Ливно — Сињ. Уочи саме операције бригада се, према наређењу команде дивизије, ноћу 24/25 маја пребацила преко Ливањског Поља и посјела положаје Челебић — Струпнић на комуникацији Ливно — Грахово, везујући се са 3 крајишком бригадом.

У почетку офанзиве, 2 далматинска бригада налазила се на планини Динари оријентисана према Врлици, а 1 далматинска бригада (без 1 батаљона) на простору Буковице, тако да су обе бригаде у току офанзиве пребачене ка Тичеву.

1 батаљон 1 далматинске бригаде и Граховско-пеуљски партизански одред држали су положаје сјеверно од Грахова, затварајући правац Книн — Грахово — Дрвар.

Штаб VIII корпуса налазио се у Тичеву.

Пратећи батаљон Врховног штаба налазио се са једном четом у рејону Крушковца (сјеверно од Дрвара), другом у рејону гробља у Дрвару, трећом у с. Бастаси (западно од Дрвара) и четвртом код страних војних мисија (енглеска и америчка у заселку Прњавор, а руска сјеверозападно од моста на р. Унац). ПА вод (два ПА митраљеза) пратећег батаљона у Дрвару, а тенковски вод (два тенка) у с. Бастаси.

У Дрвару се налазила ненаоружана инжењерска бригада Врховног штаба, тако да није претстављала борбену, већ радну јединицу. Официрска школа Врховног штаба (око 100 официра) налазила се у с. Шиповљани, а у самом Дрвару налазили су се срески комитети КПЈ и СКОЈ-а.

Услови за снабдијевање наших јединица у току ове операције били су веома тешки. Нарочито је било врло мало муниције, тако да је неким батаљонима већ првог дана борбе остао само по који метак на борца. Пред сам почетак офанзиве маршал Тито је наредио да Пратећи батаљон Врховног штаба преда своје последње резерве муниције 6 дивизији. На топове је долазило свега по неколико граната, а на бацаче десет до петнаест мина.

Територија на којој су се налазиле наше јединице је ионако веома пасивна, а сем тога је била исцрпљена још у првим месецима рата, јер је Дрвар био жариште устанка у Босанској Крајини. Због тога је и исхрана нашег људства била веома слаба.

Због недостатка средстава, служба везе је у току Дрварске операције, као и у току читавог рата, претстављала тежак проблем за наше јединице. Радиостанице су имали само штабови дивизија и виши штабови, док је веза унутар дивизије код већине јединица била курирска, а ређе је постојала и жична веза.

Прва фаза операције од 25 до 27 маја 1944

Борба са ваздушнодесантним батаљоном у Дрвару

25 маја, нешто после 5 часова, око 20 њемачких бомбардера, који су полетјели са аеродрома у Бихаћу, бомбардовало је Дрвар и долину Унца између Дрвара и с. Врточе, гдје су се касније спустиле њемачке једрилице. Већих жртава није било, само су прекинуте све телефонске везе Врховног штаба (сем са V корпусом) и уништена је радиостаница Врховног штаба. Људство које се махом без оружја налазило у Дрвару, склонило се у склоништа.

Око 6 часова, транспортни авиони, који су вукли једрилице, најприје су бацили први талас падобранаца у ширем рејону Дрвара, а затим и 34 једрилице које су се спустиле у долину р. Унац, а падобранци у ширем рејону Дрвара. Једна једрилица из Групе „Насртљивац“ погрешно је спуштена у с. Бастаси, гдје се налазила интендантура 6 дивизије, тако да је њена посада уништена или заробљена. Одмах по спуштању и сређивању, свака група падобранског батаљона приступала је извршењу одређеног задатка. Посаде наших ПА митраљеза тукле су њемачке бомбардере, а касније и њихове транспортне авионе и једрилице.⁶⁾

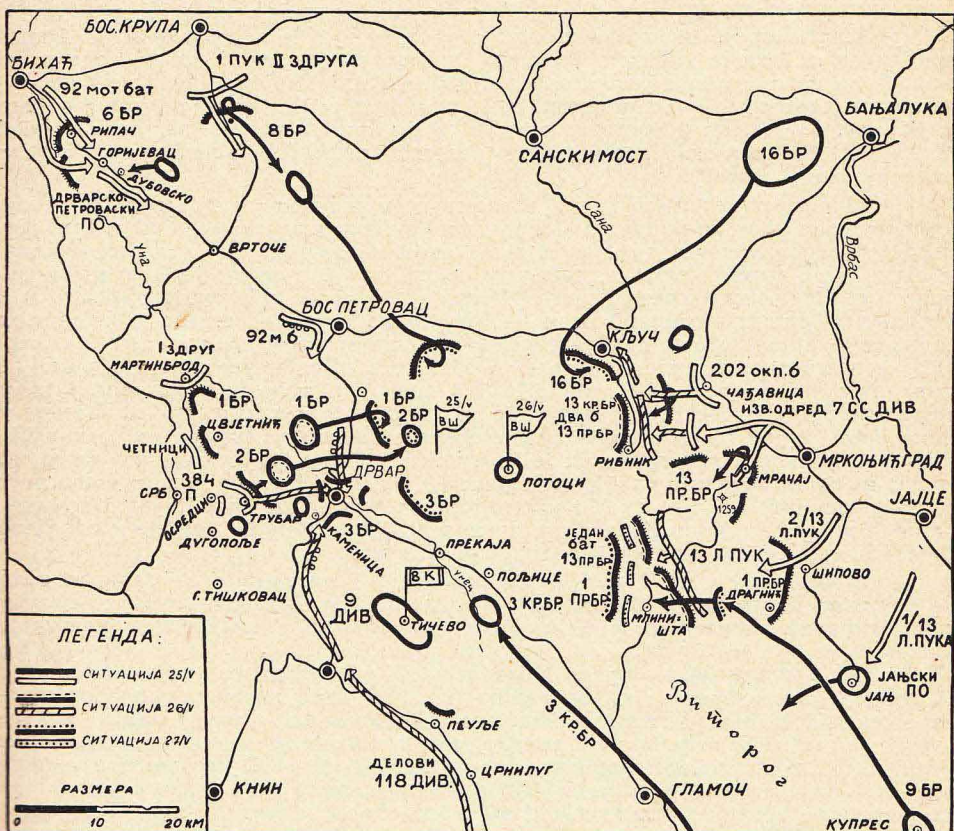
Њемци су брзо заузели већи део Дрвара, у коме је даван само појединачан отпор, пошто тамо није било наших регуларних јединица. Само су Срески комитет КПЈ и СКОЈ-а пружали организовани отпор који је скршен тек негдје око 11 часова.

Чета пратећег батаљона заузела је положај изнад Крушковца и бранила је прилаз пећини у којој се налазио Врховни штаб. Њемци су вршили неколико покушаја да се пробију ка пећини, али без успјеха. Чланови Врховног штаба и сам врховни командант учествовали су у борби. Њемци су из непо-средне близине напали тенковски вод који је одмах из с. Бастаси кренуо ка

⁶⁾ Посада митраљеза код к. 520 била је брзо уништена, док се нишан-пија друге посаде, код раскршћа путева у Дрвару, са пребијеним рукама и десетком рана, борио све док није разнесен од ручних бомби падобранаца.

Дрвару,⁷⁾ тако да се вод са једним оштећеним тенком и израњављеном посадом вратио у с. Бастаси.

Чим је уочио долазак њемачког десанта, Штаб 6 дивизије је око 6 часова наредио својој 3 бригади да се пребаци у Дрвар, нападне и уништи њемачки десант (један њен батаљон, који се налазио у с. Ресановци, самоничијативно је кренуо ка Дрвару чим је примијетио спуштање десанта). Исто тако, по наређењу Штаба VIII корпуса, око 8 часова кренуо је ка Дрвару и 1 батаљон 1 далматинске бригаде. Чим су примијетили њемачки десант, слушаоци Официрске школе Врховног штаба, од којих је само половина била наоружана пушкама или аутоматима, а друга половина само пиштољима, појурили су из с. Шиповљани ка Дрвару, тако да су се око 8 часова сукобили са Њемцима на линији к. 613, Тринић Бријег. Иако нијесу могли много постићи зато што су Њемци били надмоћније и далеко боље наоружани, ови официри су ипак успјешно везали њемачке снаге и нијесу им дозволили да се оријентишу ка мјесту гдје се налазио Врховни штаб.

Скица 2. — Борбена дејства у првој фази операције од 25—27 маја.

⁷⁾ Једна омладинка из Дрвара, која је спријечила Њемце да запале тенк тиме што је са тенка скинула ћебе које су они били поставили, изрешетана је њемачким куршумима.

Врховни штаб је преко курира наредио 6 дивизији и Официрској школи да што прије нападну њемачки десант, а V корпусу и 1 дивизији да чврсто затварају правце од Бихаћа и Јајца. Нешто прије 10 часова 2 батаљон 3 личке бригаде (који се налазио у с. Ресановци) напао је непријатеља правцем Омар — с. Дрвар — Дрвар, а нешто последије 10 часова ступио је у борбу и 1 батаљон 3 бригаде на линији к. 745 — к. 601, надирући правцем Трњак — Дрвар. Чим су се појавиле наше регуларне јединице, Њемци су похитали да посједну доминантне тачке за заштиту прилаза граду, око којих су почеле борбе.

Нешто прије 11 часова у долину р. Унац спуштен је други талас падобранаца, који се прикључио падобранском батаљону. Око 11 часова стигао је курир из Врховног штаба са наређењем да се главне снаге Официрске школе оријентишу ка Крушковцу. Један дио официра пребацио се преко Подова ка Крушковцу и око 14 часова у рејону Подова срео Врховног команданта (који је већ око 11 часова био напустио пећину у Дрвару и кретао се ка с. Потоци), док је други дио око 12 часова овладао косом између Трнинић Бријега и Дрвара. За то вријеме 1 и 2 батаљон 3 бригаде заузели су Трнинић Бријег и Трњак и напредовали ка граду.

Нешто прије 12 часова уведен је у борбу и 3 батаљон 3 бригаде. Нападајући од с. Врточе долином Унца ка Дрвару, он је још у првом налету, не наилазећи на озбиљнији отпор, овладао тереном на коме су се налазиле непријатељске једрилице, а око 14 часова заузео мост на р. Унац и раскрсницу путева у Дрвару. 4 батаљон 3 бригаде, који је стигао око 13 часова, задржан је у с. Врточе, да би послужио као бригадна резерва за случај да непријатељ спусти нове десантне снаге.

Пошто су овладале свима тачкама на прилазима граду, наше јединице су заузиле кућу по кућу, ломећи ручним бомбама или „дон-булом“ и јуришем огорчени отпор Њемаца, тако да је око 17 часова сав град био у нашим рукама. Њемци су се држали само у гробљу, у рејону к. 520, гдје им је било командно мјесто и батаљонско превијалиште. Послије 17 часова убачен је у борбу и 4 батаљон 3 бригаде правцем Трњак — Дрвар. Око 19 часова стигао је и батаљон 9 дивизије, који је напао на Дрвар долином Унца правцем Шиповљани — Дрвар. Због недостатка муниције за бацаче и због тога што би уништење десанта по дану захтијевало велике жртве, Штаб 6 дивизије, који је руководио борбом против њемачког десанта, одлучио је да се општи напад на к. 520 изведе у току ноћи. У том циљу вршене су припреме за напад и доведен још један батаљон 1 бригаде 6 дивизије, али је Врховни штаб око 21 час наредио да се тај напад не врши, зато што падобранци више нијесу претстављали никакву опасност за Врховни штаб и што су Њемци извршили продор од Бихаћа ка Петровцу, чији се долазак у рејон Дрвара очекивао већ ујутру 26 маја. Зато је и наређено 3 бригади да се пребаци ка Каменици и Врточама.

Као што се види, Падобрански батаљон није извршио свој задатак, иако је постигао изненађење. Он није успио да уништи Врховни штаб, тј. главни циљ операције, а изгубио је $\frac{1}{2}$ свог састава (по неким подацима у животу је остало само око 150 људи).

На правцу Срб — Дрвар 1 батаљон 384 пука већ око 5 часова напао је батаљон 2 личке бригаде на Богutowцу (к. 1006), тако да су се наше снаге — угрожене од четника са правца Тишковац — Дугопоље — око 9 часова морале повући ка ж.ст. Трубар. Средња непријатељска колона (извиђачки одред и један батаљон) уз подршку артиљеријске ватре напала је око 6.30 часова претстражне дјелове бригаде на Међебаку (к. 649) и последије краће борбе принудила их да се повуку на главни положај к. 604, к. 681, а око 12 часова заузела с. Осредци.

Око 7.30 часова лијева непријатељска колона, јачине једног батаљона, напала је Градину (к. 680) коју је батаљон 2 бригаде, због недостатка муниције, морао напустити (иако ју је три пута враћао противнападом) и повући се ка Вучјаку, тако да су је Њемци око 11 часова коначно заузели.

Око 13 часова бригада је са Горице у правцу с. Осредци убацила у противнапад батаљон из резерве са задатком да заустави непријатеља и консолидује своје положаје. Тиме је раздвојена непријатељска средња колона, чији се један

дио — извиђачки одред и четници са правца Тишковца — пробио ка Доловима и Вагњу, док је главнина задржана у с. Осредцима. Пошто су одбили наш противнапад, Њемци су до ноћи избили главним снагама у с. Трубар, док је извиђачки одред занеоћи у пл. Бобара. Због противнапада једног батаљона бригаде са линије к. 630, к. 720 у правцу с. Долова, настала је пометња код непријатеља, тако да је напад могао продужити тек сутрадан, иако је по плану још истог дана требало да стигне у Дрвар. У току ноћи бригада је са три батаљона посјела Обљај (к. 1031), Бобару (к. 1061) и Метлу (к. 1261), док се 4 батаљон, који се повукао са Богутова и био отјечен од бригаде југоисточно од ж.ст. Трубар, пребацио преко Вучјака за Хрњаде.

1 личка бригада водила је борбу са око 300 четника, који су из Суваје нападали ка Цвјетнићу и са снагама I горског здруга, које су из Мартинброда нападали ка Очигријама. По наређењу штаба дивизије батаљони бригадне резерве у с. Бобољускама имали су да послуже као дивизиска резерва, спремни да се пребаце за Дрвар (ако буде потребно), као што је један батаљон из те резерве око 20 часова био стварно и пребачен у Дрвар. Због тога ови батаљони нијесу ни употребљени на фронту своје бригаде.

Успјех непријатеља на овом правцу може се објаснити тиме што је 6 пролетерска дивизија ангажовала половину својих снага у борби против десанта (четири батаљона у борби и два у резерви).

На правцу Билаћ — Петровац — Дрвар, око 5 часова, Њемци су артиљеријом почели да туку положаје 6 бригаде на Рипачком Кланцу, а око 6 часова, уз подршку артиљерије и ескадриле бомбардера, напали су наше положаје. Пошто је био одбијен њихов први напад, Њемци су снагама јачине до батаљона, које су упутили на своје десно крило, пробили положаје Дрварско-петровачког партизанског одреда и око 9 часова избили у с. Горјевац, у позадину 6 бригаде, а одатле продужили према Врточама и Петровцу. Бригада је увела у борбу своју резерву и око 12 часова напала зачеље колоне у Дубовском Пољу, али су Њемци послје краће борбе ипак продужили ка Врточама. За то вријеме главнина 6 бригаде водила је борбу са главнином 92 моторизованог пука на Рипачком Кланцу, који је пао око 16 часова, тако да је непријатељ без отпора (само је око 19 часова бригада напала зачеље његове колоне у Дубовском Пољу) наставио покрет ка Петровцу и у њега ушао још у току истог дана, док се бригада повукла на пл. Јадовик.

8 крајишка бригада водила је борбе са усташама из Босанске Крупе и одржала своје главне положаје све док Њемци нијесу продрли у Врточе, када се повукла према Трврху.

На правцу Мркоњић Град — Рибник и Бањалука — Чађевица 202 оклопни гренадирски батаљон надирало је самом комуникацијом. Док су слабији дјелови 16 крајишке бригаде нападали колону у покрету, дотле ју је батаљон 13 пролетерске бригаде задржао извјесно вријеме на раније припремљеним положајима код Ситнице. Пошто није имао противтенковских средстава, овај батаљон се повукао на комуникацију Чађевица — Кључ (гдје су држали положаје 13 крајишка и батаљон 13 пролетерске бригаде), тако да се 202 батаљон пробио до Чађевице и заузео раскршће комуникација.

Око 8 часова Извиђачки одред 7 СС дивизије напао је батаљон 13 бригаде на Градини, који се послје краће борбе повукао ка Циганском Врду у састав главних снага бригаде. Око 10 часова Одред је дијелом снага напао на Црни Врх (к. 1259) и Димитор (к. 1483) да би потом могао продужити преко Подрашничког Поља ка Рибнику. Док је једна његова колона од око 300 војника три пута безуспјешно покушавала да овлада Црним Врхом, дотле је друга колона заузела Димитор (на коме није било наших снага), а затим и Циганско Врдо. Бригада је привукла своју резерву на Црни Врх и са два батаљона са линије Штрбина — Локве око 13 часова извршила противнапад у правцу Циганског Врда, које је било заузето тек у шестом нападу. Батаљон са Црног Врха такође је пошао у противнапад, потиснуо непријатељске снаге, избио до с. Мрачаја и око 16 часова дејствовао према главној колони Извиђачког одреда, која се кретала од с. Рогоље ка Ченића Коси. На тај начин, бригада је у току дана задржала положај Мрачај — Циганско Врдо. Тако су се у току овога дана

правцу Мркоњић Град — Рибник спојиле снаге 202 оклопног батаљона и Извиђачког одреда 7 СС дивизије. Поред тога што се главнина 13 пролетерске бригаде рокирала према Млиништима, пред непријатељем се сада налазила 13 крајишка и два батаљона 13 пролетерске бригаде.

На правцу Јајце — Млиништа 13 ловачки пук кренуо је у наступање у 5 часова и убрзо ушао у Јањ, гдје се налазио само Јањски партизански одред, који се, послје пружања слабијег отпора, повукао према Виторогу. Око 12 часова непријатељска колона се сукобила са батаљоном 1 пролетерске бригаде на организованом положају изнад Шипова. Пошто је непријатељ успио да заузме Шипово, а ускоро и Соколац, бригада је увела у борбу још један батаљон, извршила противнапад и повратила већи дио с. Соколца, тако да се непријатељ задржао у источном дијелу села, тежећи да преко Подова обухвати десно крило бригаде. Бригада је убацила у борбу све своје резерве према Драгнићу, сматрајући да се тамо налазе главне непријатељске снаге.

Штаб 1 пролетерске дивизије одлучио је да повуче снаге са комуникације Мркоњић Град — Млиништа и да у току ноћи 25/26 маја свим снагама изврши противнапад са линије Берићи — Грабеж ка Драгнићу. Међутим, због заморености људства противнапад је изведен само мањим снагама, тако да није донио озбиљних резултата.

Овога дана 13 ловачки пук се сукобио само са слабијим снагама 1 пролетерске бригаде, стим што је на овај правац била рокирана и главнина 13 пролетерске бригаде.

На правцу Ливно — Гламоч Њемци су у 5 часова отпочели напад на положаје 3 крајишке бригаде и, пошто су потисли њене снаге недалеко лијево и десно од комуникације, око 8 часова избили су до Коричне (к. 1176), гдје су се и задржали (само је једна мања колона од око 100 велосипедиста и 10 мотоциклиста продужила покрет друмом ка Гламочу, потискујући једну чету из батаљона са Велике Главице). Пошто је сат и по пружао отпор на Корични, батаљон „Матеоти“ се повукао ка Црном Врху (к. 1638), створивши вријеме да се један батаљон из резерве пребаци и посједне Велику Главицу (к. 1165). Тада је бригада извршила општи противнапад: 2 батаљон из бригадне резерве напао је из Јакира дуж комуникације ка Корични, батаљон са Велике Главице фронтом ка друму, тако да је збацио непријатеља у Гламоч Поље, а батаљони прве линије напали су непријатељску главнину на комуникацији с тежњом да је отсјеку од Ливна. Тако је комуникација Ливно — Гламоч у 19 часова била слободна, а снаге 3 бригаде на својим старим положајима, док се непријатељ уз велике губитке (око 150 мртвих) пробио ка Ливну.

На правцу Ливно — Грахово — Дрвар. Пошто су снаге које су нападале ка Гламочу овладале Прилуком, њемачка моторизована колона је кренула из Ливна и, послје борбе коју је од 8 до 13 часова водила са 3 бригадом 9 дивизије у рејону Ступнића, успјела је да се пробије ка Грахову (заноћивши у Црном Лугу), док су се снаге 3 бригаде повукле сјеверно од комуникације.

Команда VIII корпуса наредила је 9 дивизији да концентрише све своје снаге у рејону Грахова. Штаб дивизије издао је наређење 3 бригади да се пребаци ка Грахову и посједне положаје изнад Пеуља, а 2 и 1 бригади да се одмах пребаце ка Грахову. Пошто 3 бригада није успјела да се пребаци на одређене положаје, Штаб дивизије је био принуђен да ноћу 25/26 маја посједне положај изнад Пеуља врло малим снагама које су му се налазиле при руци (заштитна чела, курсеви, итд.). Исто тако, у току те ноћи нијесу се успјеле пребацити ка Грахову ни 1 и 2 бригада.

У току дана 26 маја око 13 часова Врховни штаб је стигао у ж.ст. Потоци и наредио I корпусу да затвори правце од Дрвара (6 дивизија) и од Млиништа (1 дивизија) ка Потоцима и да пребаци 3 крајишку бригаду у рејон Пољице, а V корпусу да затвори правце од Петровца и Мркоњић Града. Сем тога, наређено је да један батаљон из 1 пролетерске бригаде дође у Потоке ради непосредне заштите Врховног штаба.

Штаб V корпуса наредио је 10 дивизија да пребаци 9 бригаду из рејона Купреса преко Благаја и Јања за Драгнић и да дејствује у позадини 13 ловачког пука, а 4 дивизији да пребаци једну своју бригаду источно од Петровца и да затвара правац Петровац — Срнегица. 39 дивизији дат је задатак да затвара правце од Мркоњић Града и Кључа ка Рибнику.

Овога дана на правцу Срб — Трубар — Дрвар Извиђачки одред 373 дивизије и четничка група, који су зановили у Бобари, пребацили су се без отпора кроз шуму јужно од Мегле (к. 1264) и око 8 часова избили у рејон Каменице. Пошто је водила мање борбе са дјеловима 3 личке бригаде, ова колона је око 10 часова стигла у Дрвар и тамо се спојила са остацима десантног батаљона

Главнина 384 пука, уз подршку дивизиона артиљерије и ескадриле бомбардера, око 12 часова напала је на Метлу, заузела је око 14, а стигла у Дрвар око 17 часова, док се 2 личка бригада повукла у западни дио с. Каменице.

Док је на правцу Бишаћ — Петровац — Дрвар колона 92 моторизованог пука — пошто је у рејону Петровца оставила дио снага — без отпора продужила покрет ка Дрвару, гдје је челом стигла око 12 часова, дотле су Извиђачки одред 7 СС дивизије и 202 оклопни батаљон, на правцу Мркоњић Град — Рибник напали положаје 13 крајишке и дјелова 13 пролетерске бригаде (Јаворак, Клокотовац, Раtkово). Тако се 202 оклопни батаљон пробио дуж комуникације и око 12 часова ушао у Кључ, а наше снаге су се повукле на линију реке Сане, затварајући правце ка Рибнику.

На правцу Јајце — Млиништа — Потоци 1 пролетерска (без батаљона) и 13 пролетерска бригада (без два батаљона) држале су положаје Луња Глава, Поткрај, Градина (к. 918), Убавићи, стим што су мање снаге истурене на Боровницу (к. 876).

13 ловачки пук увео је у борбу 3 батаљон комуникацијом Мркоњић Град — Млиништа, док су остала два батаљона тежила да преко Смиљевца обиђу десно крило 1 бригаде. Око 8 часова непријатељ је заузео Боровницу. Упорне борбе вођене су на линији Луња Глава — Градина, гдје су непријатељу нанесени велики губици. Угрожене са десног бока, наше снаге су се под борбом повлачиле ка Млиништима. Пошто је овладао Градином, непријатељ је око 16 часова напао Небојну (к. 883) и уклонио се у положаје 13 бригаде, која је један час касније увела у борбу батаљон из резерве и збацила непријатеља са Небојне. У 17.30 батаљону је наређено да се повуче ка Бабиној Греди, пошто је био угрожен са оба бока. Крајем овога дана, 1 бригада држала је положај Чардак — Млиништа — Липовац, а 13 бригада положај Бабина Грета — Пецка — Убавић.

Док су Немци на правцу Ливно — Гламоч испољавали само извиђачку активност, дотле су на правцу Ливно — Босанско Грахово — Дрвар лако одбацили наше снаге код Пеуља и око 12 часова ушли у Грахово. Пошто су ту оставили мање снаге, главнина колоне кренула је ка Дрвару, гдје је стигла око 16 часова.

Ноћу 26/27 маја у рејон Тичева су пребачене 1, 2 и 3 далматинска бригада, тако да је читава 9 дивизија била концентрисана у том рејону.

Као што се види, у току 26 маја непријатељске снаге из Срба, Бишаћа и Ливна спојиле су се са остацима ваздушнодесантног батаљона у Дрвару. Овога дана није успио маневар 13 ловачког пука који је вршен у циљу обухвата главнине 1 дивизије, а наше јединице су успјеле да задрже јаке положаје и чврсто затворе правац ка Рибнику, иако је 202 оклопни батаљон успио да продре у Кључ.

*

На дан 27 маја Штаб V корпуса поново је наредио 39 дивизији да хитно крене за Црквено.

На правцу Јајце — Млиништа — Потоци 13 ловачки пук, који је имао задатак да у току овога дана избије на линију Овчара, Рокића До, Брдо Рушња. Врановина, Јарчиште, отпочео је напад у 6 часова, заузео с. Липовац у 10 часова и продужио ка Јасеновим Потоцима. Између 14 и 15 часова два батаљона 13 бригаде извршила су противнапад, не сачекавши напад на своје положаје, и

пробили се до с. Липовац, гдје се налазио Штаб 2 батаљона 13 пука, комора и артиљерија пука. Иако су непријатељу нанесени озбиљни губици, батаљони су се морали повући због ситуације код других снага. Око 16 часова Њемци су заузели Млиништа, тако да је линија фронта крајем дана пролазила Тубино Брдо (к. 1226), Самоград (к. 1243), Липови Кик (к. 985), Липа (к. 1087), Оштра Глава (к. 771), Оџина Глава (к. 529).

9 бригада 10 дивизије, која је још 26 маја кренула из рејона Купреса у позадину 13 пука, слабијим снагама напала је и уништила један дио коморе 13 пука.

На правцу *Мркоњић Град — Рибник* Извиђачки одред 7 СС дивизије вршио је узалудне покушаје да форсира реку Сану.

Иако је 9 дивизија ноћу 27/28 маја вршила припреме за напад на *Грахово*, до напада није дошло пошто је у току дана из Книна у *Грахово* стигла непријатељска колона јачине до батаљона (вјероватно 1 батаљон 384 пука) и дио снага који се повукао из *Дрвара*.

8 крајишка бригада, која се пребацила источно од Петровца, послје борбе у с. Смољани, натјерала је једну чету и три тенка 92 пука да се са знатним губицима врате у Петровац.

16 крајишка бригада пребацила се у току ноћи преко комуникације *Кључ — Мркоњић Град* и затворила правац *Кључ — Рибник*.

6 пролетерска дивизија затворила је правац од *Дрвара* ка *Прекаји* (3 бригада) и од комуникације *Оштрељ — Дрвар* ка *Потоцима* (1 и 2 бригада). Главнина 3 крајишке бригаде стигла је у *Пољице*, а батаљон 1 пролетерске у *Потоке*.

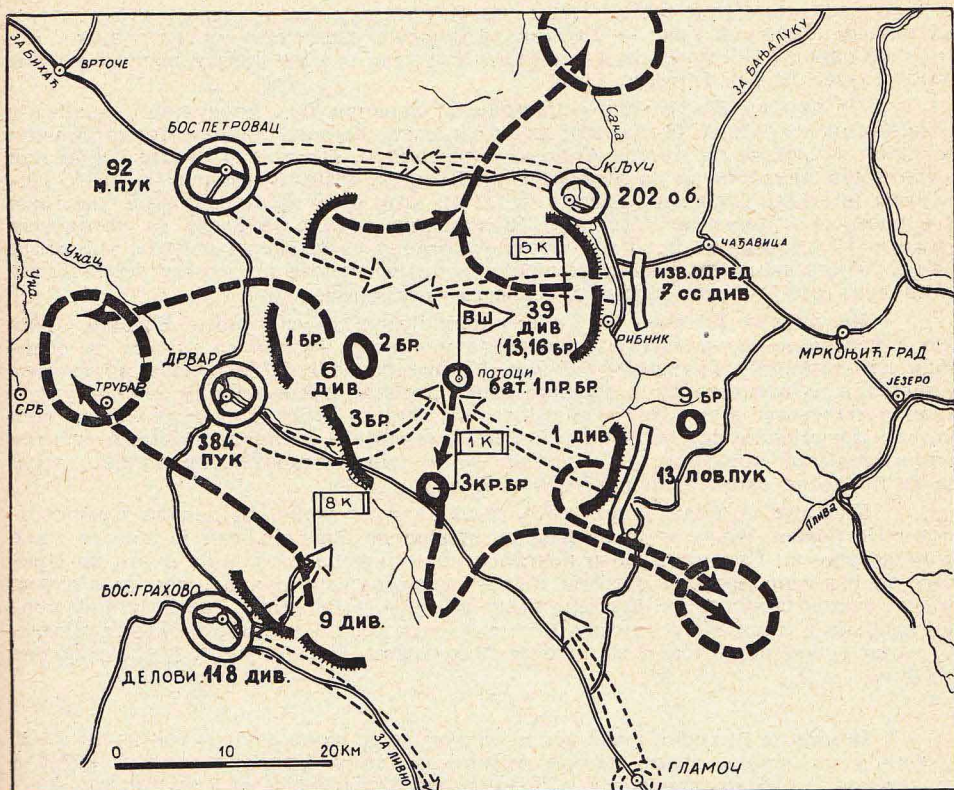
Овога дана непријатељ је почео прегрупацију својих снага и створио план за другу фазу офанзиве. 13 пук је споро напредовао благодаречи упорном отпору наших снага и дејству 9 бригаде у његовој позадини. Наше снаге су углавном заузеле распоред по плану *Врховног штаба*. Оне су на правцу *Мркоњић Град — Рибник* задржале своје положаје упркос непријатељских покушаја да форсира реку Сану.

Друга фаза операције од 28 маја до 12 јуна 1944⁸⁾

Пошто су оцијенили да се наше главне снаге налазе на просторији *Дрвар — Рибник — Млиништа* и да се на тој просторији вјероватно налази и *Врховни штаб*, Њемци су за ову фазу, како изгледа, имали план да 202 оклопним батаљоном и дјеловима 92 моторизованог пука најприје овладају комуникацијом *Петровац — Кључ* и да на тај начин не дозволе нашим снагама да се пребаце ка сјеверу, а затим да својим главним снагама концентрично надиру ка *Поточима*. Главнина 384 пука имала је задатак да из *Дрвара* преко *Прекаје* надире ка *Поточима*, док су 13 ловачки пук и *Извиђачки одред 7 СС дивизије* имали да дејствују по раније постављеном задатку. Главнина 92 моторизованог пука имала је задатак да надире из рејона *Петровца* преко *Дринића* ка *Срнетици*. Поред тога, требало је дјеловима 118 дивизије (односно колоном која је надирала од *Ливна* преко *Босанског Грахова*), ојачаним једним батаљоном из *Книна*, вјероватно 1 батаљоном 384 пука,⁹⁾ очисти масив *Вијенац — Шатор Планина*.

⁸⁾ О догађајима у овој фази не постоје готово никакви писмени подаци, а изјаве учесника су непотпуне и недовољно провјерене.

⁹⁾ Постоји вјероватноћа да се 384 пук пребацио ка *Грахову*, јер је из *Книна* у *Грахово* доведена колона која највјероватније претставља 1 батаљон 384 пука, који је 25 маја задржан у с. *Осредцима*. У извјештају 6 дивизије 1 корпусу наводи се да су у *Дрвару* остале снаге које су дошле из *Ливна*. Међутим, по изјавама заробљеника 384 пука нигдје се не наводи да је пук пребациван ка *Грахову*. Линија снабдевања 384 пука ишла је од *Бихаћа* преко *Петровца* за *Дрвар*. Сем тога, колона из *Ливна* остала је извјесне снаге у *Грахову*, а њена база снабдијевања могла је бити *Ливно*. Ова колона је била моторизована за разлику од 384 пука. Због тога је горе изнесена варијанта и највјероватнија.

Скица 3. — Распоред снага крајем 27 маја и обострани планови за другу фазу операције.

План Врховног штаба био је да извуче снаге из „обруча“ пробојем у разним правцима: Врховни штаб, Штаб I корпуса и 1 дивизију ка Купресу; Штаб и снаге V корпуса ка Санском Мосту; Штаб VIII корпуса и 9 дивизију ка Лици и 6 дивизију на просторију Срб — Ресановци — Каменица, на којој се налазила и прије офанзиве, стим да се касније пребаци у састав I корпуса.

*

28 маја око 9 часова, на правцу Дрвар — Прекаја — Потоци, непријатељска колона, јачине око једног батаљона, напала је из Дрвара претстражне дјелове 3 личке бригаде на Руњевици (к. 671), који су се после краће борбе повукли ка Чулиновачи (к. 1083), тако да је непријатељ око 11 часова ушао у Прекају. Његов покушај да се одавде пробије ка Потоцима није успио због отпора два батаљона 3 личке и једног батаљона 1 пролетерске бригаде (из Потока) који су држали положаје Чулиновача — Марчете и једног батаљона 3 крајишке бригаде који се налазио сјеверозападно од Пољице. Осим тога, ноћу 28/29 маја три наша батаљона вршила су напад на непријатеља у Прекаји, са циљем да се растроји и одгоди његов напад на Потоцима.

Док су колоне 202 оклопног батаљона 92 моторизованог пука на правцу Петровац — Потоци успјеле да се споје и овладају комуникацијом Петровац

— Кључ (на којој није било наших снага), дотле су сви покушаји непријатеља *на правцу Мркоњић Град — Рибник* да форсира Сану остали без успјеха. Извиђачки одред 7 СС дивизије напао је од Кључа према Рибнику и последије упорне борбе заузео Шиша Гору (к. 1388).

На правцу Млиништа — Потоци 13 ловачки пук продужио је напад у 5 часова, и то једним батаљоном правцем ж.ст. Лисина, другим према Лисини (к. 1375), а трећим од извора Сане ка Врљанима. Послије упорних борби пук је до краја дана стигао до линије: Гола Коса (к. 1650), Клименос (к. 1081), Црљеница (к. 1112), Сјенокос, Лисина (к. 1375), коју су и даље задржале јединице 1 пролетерске дивизије. 9 бригада 10 дивизије водила је борбе са четничким снагама у позадини 13 пука и у источном дијелу с. Врљана, напала, уништила или заробила већи дио његове коморе, а затим се поново вратила у рејон Пецка — Медна, гдје је и даље водила борбе са четницима.

На правцу Грахово — Тичево непријатељ је са линије Кукови, Лука око 8 часова напао положаје 9 дивизије у правцу Тичева са циљем да ослободи комуникацију Грахово — Ливно. У току борбе која је вођена читав дан, 9 дивизија је противнападом збацила непријатељске снаге, које су се биле укљиниле у положаје дивизије, и нанијела му велике губитке, док је савезничка авијација успјешно садејствовала снагама дивизије и нанијела озбиљне губитке непријатељској моторизацији. Изгледа да је дио непријатељске колоне успио да се предвече овога дана пробије ка Ливну.

Као што се види, непријатељ је овога дана успио да овлада комуникацијом Петровац—Кључ и да из Дрвара продре до Прекаје, али је његово даље напредовање ка Потоцима заустављено и ноћним нападом наших снага на Прекају за извјесно вријеме одгођен његов напад на том правцу, док је потпуно пропао његов покушај да форсира Сану на правцу Рибника. Благодарећи упорној одбрани 1 дивизије и дејству 9 бригаде у позадини непријатеља, непријатељ је веома споро напредовао на правцу Млиништа—Потоци и претрпио озбиљне губитке.

*

29 маја је Врховни штаб донио одлуку да се наше снаге у току ноћи 29/30 пробијају из обруча према раније изнијетом плану. Врховни штаб и Штаб I пролетерског корпуса стигли су у Пољице око 12 часова и са 3 крајишком бригадом кренули за Преодац, гдје су стигли увече истога дана.

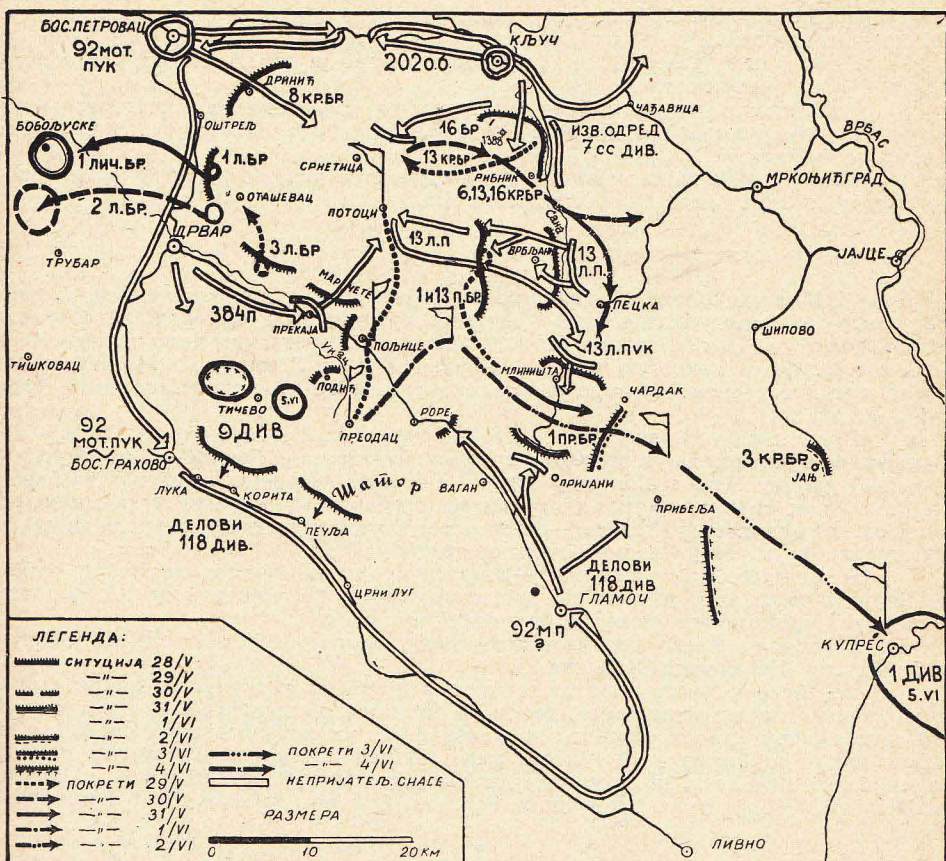
Док је непријатељ читав дан вршио концентрацију снага у Прекаји, дотле су се дјелови 3 личке бригаде у току ноћи 29/30 маја повукли у састав дивизије, у Оташевац.

Непријатељска колона из Петровца напала је снаге 8 бригаде преко Дринића и пробила се до ж. ст. Срнетиге (али је вјероватно да се до ове станице пробио дио снага Извиђачког одреда, пошто се из депеша 4 дивизије не види да је непријатељ прошао преко положаја 8 бригаде).

Непријатељ је овладао и Рибником, али га је 16 бригада противнападом повратила. Штаб V корпуса, са 13 и 16 крајишком бригадом и једним батаљоном 13 пролетерске бригаде, кренуо је ноћу 29/30 маја из Црквеног преко Врањевца са циљем да се пребаци преко комуникације Кључ—Петровац. Пошто је последије тешке борбе код ж. ст. 104 км челна бригада успјела да одбаци непријатеља, наша колона се другим правцем опет вратила у Црквено.

Главнина 1 дивизије водила је читавог дана упорне борбе са 13 ловачким пуком *на правцу Млиништа—Потоци*, нарочито око Лисине (к. 1375) која је неколико пута прелазила из руку у руке. Наше снаге су задржале исте положаје као и претходног дана са врло малим изменама. Ноћу 29/30 маја, Штаб 1 дивизије, са 1 и 13 бригадом (без једног батаљона), извршио је маневар правцем Бјевљина—Хотковци—Чардак Ливаде и изишао из непријатељског „обруча“.

Око 19 часова једна непријатељска колона, која је вјероватно припадала 118 дивизији, а која је претходног дана водила борбе са 9 дивизијом у рејону Грахово, стигла је у Гламоч.

Скица 4. — Борбена дејства у другој фази операције од 25 маја до 6 јуна.

Значајно је да су овога дана увече главнина 1 и 39 дивизије отпочеле извлачење из непријатељског „обруча“, у чему су и успјеле (1 дивизија без борбе, док су дјелови V корпуса имали тешке борбе) и да су у Гламоч стигли дјелови 118 дивизије.

*

Тек у току дана 30 маја непријатељ је схватио наш маневар, али су 13 пук и главнина 384 пука, који су се спојили у Потоцима, ударили у празно, пошто тамо више није било наших снага.

Врховни штаб и Штаб I корпуса налазили су се у Преодцу. 3 крајишка бригада обезбјеђивала је Врховни штаб дијелом снага на положајима на правцу Гламоч — Вагањ — Роре, а једним батаљоном у с. Подић ради обезбјеђења од Прекаје, док су се 1 и 13 бригада прикупиле у рејону Млиништа, Чардак Ливаде, Пријани.

Савезничка авијација је успјешно тукла непријатељске слабије моторизоване снаге које су се из Гламоча кретале ка Вагњу и Млиништа, и принуђила их да се врате у Гламоч.

6 пролетерска дивизија поставила је једну бригаду у засједу на комуникацији Петровац—Дрвар и уништила 15 возила. Она је у току ноћи 30/31

маја пребацила двије бригаде у рејон Бобољуске, Трубар, Заглавица, док је једна бригада остала у рејону Оташевца.

Штаб V корпуса са 13 и 16 бригадом стигао је око 11 часова у Црквено, гдје није било непријатеља.

8 крајишка бригада водила је мање борбе са дјеловима 92 моторизованог пука у рејону Дринић, а 9 крајишка бригада напала је Њемце у с. Врбљани и нанијела им губитке.

Тако су овог дана главнине 1 и 39 дивизије успјеле да изађу из непријатељског „обруча“ и да се забаце непријатељу иза леђа.

*

31 маја на фронту 1 дивизије непријатељске снаге из Гламоча, јачине до једног батаљона, напале су 3 крајишку бригаду која је задржала свој положај Обљај (к. 1143), Барбара (к. 962). Једна мања непријатељска колона (око чете пјешадије са неколико тенкова) нападала је од Гламоча ка Млиништима. Дјелови 1 пролетерске бригаде задржали су непријатеља на положајима Градина—Скокови.

Ноћу између 31 маја и 1 јуна Врховни штаб је кренуо из Преоца ка Бјељевини с циљем да се пребаци преко комуникације Гламоч—Млиништа.

У рејону Пеуља дјелови 9 дивизије водили су преко читавог дана борбу са батаљоном Њемаца који се камионима пребацио из Грахова (у намјери да ослободи комуникацију Грахово—Ливно, коју су поново посјеле наше снаге) и принудили га да се уз велике губитке врати у Грахово.

На комуникацији Петровац—Кључ 8 крајишка бригада водила је борбе са непријатељем који је активно дејствовао пошто је очекивао да ће се снаге V корпуса пребацивати сјеверно од те комуникације.

6 дивизија пребацила је и трећу своју бригаду из Оташевца на просторију Трубар, Бобољуске, Хрњаци.

Из догађаја овога дана може се закључити да је активност непријатеља била сведена на комуникације Гламоч—Млиништа; Петровац—Кључ и Грахово—Ливно с циљем да их ослободи за маневар својих моторизованих снага, да је његов напад од Гламоча ка Рорама имао за циљ да спречи извлачење наших јединица ка Истоку и да су у непријатељском „обручу“ остале још 9 дивизија са Штабом VIII корпуса, 3 крајишка бригада, Врховни штаб и Штаб I корпуса.

*

1 јуна око 8 часова Врховни штаб са 3 крајишком бригадом стигао је у Бјељевине, а око 16 часова под заштитом исте бригаде кренуо ка комуникацији Гламоч—Млиништа. У току двочасовне борбе код Обршине бригада је разбила дјелове 13 ловачког пука, који је рокирао своје снаге од Потока ка Млиништима. Тада је Врховни командант наредио да се бригада са Врховним штабом врати у Бјељевину и прикупи своје снаге.

1 пролетерска бригада сузбила је слабије непријатељске дјелове који су се од Гламоча пробили кроз наше положаје до Млиништа.

Четири батаљона 9 дивизије извршила су ноћу 1/2 јуна напад на непријатеља на комуникацији Грахово — Пеуље, овладали читавом комуникацијом сем с. Корита, гдје се непријатељ још задржао, а 6 крајишкој бригади је наређено да се пребаци у рејон Кључ — Рамићи.

Овога дана непријатељ је почео прегрупацију својих снага пребацивањем 92 моторизованог пука ка Гламочу. 13 ловачки пук рокирао је своје снаге ка 1 дивизији, док се 202 оклопни батаљон повукао са комуникације Петровац — Кључ — Чађевица.

9 дивизија и 3 крајишка бригада са Врховним штабом остали су и даље у непријатељском „обручу“.

*

2 јуна је 1 дивизија водила упорне борбе са непријатељским снагама које су од Гламоча и са сјевера покушавале да се споје и да овладају комуникацијом Гламоч — Млиништа. Око 17 часова Врховни штаб са 3 крајишком бригадом, почео се пребацивати овом комуникацијом, те је у току ноћи стигао у Ковачевића Поље. 1 дивизија је поставила 1 бригаду на линију Преседло — Паљевине, фронтом ка сјеверу према 13 ловачком пуку, 13 бригаду на линију Паљевине — Матраг (к. 1413), фронтом ка југозападу ка непријатељу из Гламоча, док је 3 бригада пребачена у рејон Јања.

Слаби дјелови 9 дивизије водили су борбе са непријатељем јачине једног батаљона, који је из Гламоча преко Рора надирало ка Преодцу, у који је и ушао увече истога дана. У исто вријеме су и дјелови 384 пука са комуникације Прекаја — Дрвар нападали слабе снаге 9 дивизије које су се повукле ка Јадовику, гдје је дивизија у току ноћи 2/3 јуна концентрисала главнину својих снага, са циљем да двије бригаде пребаци преко комуникације Дрвар — Грахово за Трубар и одатле за Лику, а једну бригаду са болницом преко Шатора за Динару.

Једна бригада 39 дивизије напала је дјелове 7 извиђачког одреда у Рибнику, разбила их и протјерала ка Мркоњић Граду, у који је једва умакао и сам командант 7 СС дивизије.

Овога дана Врховни штаб је успио да са Штабом I корпуса и 3 крајишком бригадом изађе из непријатељског „обруча“, док је 9 дивизија концентрисала своје снаге и припремала се за излазак из „обруча“. С друге стране, непријатељ је 92 моторизованим пуком ојачао своје снаге у Гламочу. Он је сада управо своје тежиште напада на 1 дивизију, а вршио је припреме и за напад на 9 дивизију.

*

3 јуна је 1 дивизија водила борбе са 13 ловачким пуком, који је до краја дана заузео ж.ст. Чардак и Преседло, док су непријатељске снаге у Гламочу вршиле припреме за напад на 1 дивизију.

Према одлуци команде V корпуса да концентрише снаге 13 и 15 бригаде 39 дивизије и главнину 6 бригаде 4 дивизије и да изврши напад на 13 ловачки пук, који се био оријентисао ка 1 дивизији, бригаде су концентрисане на линији Врбљани — Рибник, гдје су вршене припреме за напад.

9 дивизија је вршила извиђање за прелаз преко комуникације Грахово — Дрвар, али није успјела да се у току ноћи 3/4 јуна пребаци преко ње, пошто је непријатељ био довукао извјесне снаге из Грахова и Дрвара.

Овога дана Врховни штаб се најприје пребацио у Купрес, а одатле ноћу 3/4 јуна авионом на острво Вис.

*

4 јуна су 13, 16 и 6 бригада са линије Врбљани — Рибник отпочеле напад у правцу комуникације Млиништа — Рогоље. Бригада која је нападала ка Штрбљини разбила је слабе њемачке и четничке снаге и избила на комуникацију, а главнина снага нападала је ка Млиништима. Послије оштре четворочасовне борбе са дјеловима 13 пука наше снаге су заузеле Пецку.

9 дивизија је водила тешке борбе у планини Јадовику. 1 далматинска бригада осујетила је све покушаје непријатељске колоне која је надирала од Тичева да заузме линију к. 1539, к. 1536, к. 1519. Слабије непријатељске снаге, које су нападале са сјевера заузеле су Тисову Косу, док је њихова колона са линије Исјек — Зебе безуспјешно нападала ка Јадовику. Дивизија је са два батаљона и Граховско-пеуљским партизанским одредом извршила противнапад и повратила Тисову Косу и падом мрака извршила покрет ка сјеверу са циљем да се пребаци преко комуникације Дрвар — Прекаја, али у томе није успјела због лошег пута, те је зановила у рејону Маркова Камена.

На фронту 1 дивизије непријатељске снаге из Гламоча напале су рано јутру 13 пролетерску бригаду надирући ка Прибељи, док је 13 ловачки пук

наставио своје надирање са сјевера и сјеверозапада. Дивизија се повукла на линију В. Виторог (к. 1907), Хајдучка Глава (к. 1359), дајући узастопан отпор, и затворила правац ка Купрешком Пољу.

Према томе, овога дана су снаге V корпуса отпочеле напад на дјелове 7 СС дивизије, избиле на комуникацију Рогоље — Млиништа и надирале даље ка Млиништима, а 9 дивизија је у току ноћи изашла из „обруча“, док се 1 дивизија под борбом повлачила ка Купресу.

*

У току дана 5 јуна, 13, 16 и 6 бригада продужиле су напад и продрле у рејон Млиништа. 13 пук био је присиљен да остави знатне снаге за одбрану, те је ослабио напад према 1 дивизији.

Пошто је Штаб I пролетерског корпуса одлучио да се са 1 дивизијом „откачи“ од непријатеља, дивизија се повукла ка Купресу и смјестила се у рејон Купрес — Равно — Вуковско.

9 дивизија се поново пребацила у рејон Тичева, разбила четничке снаге и поново очистила територију на којој се налазила првих дана офанзиве.

Овога дана практично се завршава Дрварска операција.¹⁰⁾ Непријатељ је почео повлачити своје снаге у полазне гарнизоне. Дјелови „Тигар“ дивизије повукли су се ка Бихаћу. Дејства су продужили само дјелови нашег V корпуса, а касније и 1 дивизија, али на другој територији. Тако су се 13 ловачки пук и Извиђачки одред 7 СС дивизије од 6 до 11 јуна окренули фронтом ка снагама V корпуса које су водиле одбранбене борбе на просторији Млиништа — Српница — Рибник и 7 или 8 јуна пребациле се преко комуникације Мркоњић Град — Петровац, 11 јуна непријатељ се коначно вратио у полазне гарнизоне, а наше јединице су поново овладале слободном територијом, сем комуникације Бихаћ — Петровац — Дрвар, коју је непријатељ још неко вријеме држао.

Резултати операције. Због чега није успјела њемачка офанзива?

У овој њемачкој офанзиви није уништен ни Врховни штаб нити јединице које су се налазиле око Врховног штаба, па чак није настрадао ниједан његов члан. Из тога се јасно види да Њемци нијесу постигли главни циљ операције, тим прије што су претрпјели далеко веће губитке него наше јединице, иако се то не слаже са извјештајем њемачке Врховне команде од 6 јуна 1944 године.¹¹⁾

Карактеристично је да су Њемци објавили овај извјештај на сам дан искрцавања Савезника у Нормандији. И из тога се види како су придавали

¹⁰⁾ По њемачким подацима овога дана завршава се операција „Rossel-sprung“.

¹¹⁾ У том извјештају се каже: „СС јединице, уз подршку јачих снага борбене авијације, нападе су центар Титових јединица... и разбиле га након вишедневних тешких борби. Према досадашњем извјештају непријатељ је изгубио 6.240 људи, заплијењено је бројно разноврсно оружје и извори снабдијевања...“

Међутим, у извјештају Штаба 15 брдског армиског корпуса стоји: „Сопствени губици: 213 мртвих (од тога 7 официра), 881 рањених (од тога 6 официра), 57 несталих. Губици непријатеља: 1.916 избројано, а 1.402 оцијењено мртвих, 161 заробљеник, 35 ухапшених, 35 пребеглица“. На крају извјештаја стоји: „Командант моли за извјештај одакле потичу непријатељски губици од 6.240 људи, наведених у извјештају Врховне команде оружане силе“.

Уствари, према непотпуним извјештајима наших јединица, непријатељски губици у Дрварској операцији износили су око 1.000 мртвих, око 2.000 рањених и 97 заробљених. Поред осталог, заплијењена су 4 топа, срушен један авион и оштећено 20 тенкова, док су наши губици износили око 200 мртвих, око 400 рањених, око 70 несталих.

велики значај Дрварској операцији. А како је њен неуспјех свакако био познат њемачкој команди, поставља се питање због чега јој је било потребно да даје лажан извјештај? Он је био потребан самим Њемцима, јер је искрцавање Савезника имало огроман утицај на морал трупа и народа, које је нечим требало охрабрити износећи им неке „успјехе“ њемачких оружаних снага. Отуда се у извјештају наводи да је Титов штаб „разбијен“ и износе измишљени подаци о губицима наших снага, који су чудни чак и команданту 15 армиског корпуса, који је руководио операцијом.

О неуспјеху њемачке офанзиве маршал Тито каже:

„Разумије се Хитлер више није могао постићи никакав нарочити резултат, јер је тада имао много мање изгледа но икада прије“... „То су били последњи покушаји Хитлера, али само покушаји, а ваздушни десант на Дрвар био је уствари само очајнички акт освете и покушај ликвидације главних вођа устанка. Брзом интервенцијом 6 личке дивизије и Официрске школе Врховног штаба тај очајнички акт је јадно пропао“.¹²⁾

Према томе, офанзива није успјела поглавито зато што је ситуација у свијету, а посебно у Југославији, за Њемачку била далеко неповољнија него икада раније, тако да уопште није ни долазило у питање уништење наших јединица. Иако су употребом ваздушног десанта постигли изненађење, које су сматрали једним од основних услова за успјех, они ипак нијесу успјели, поред осталог, и због тога што нијесу имали тачне податке о мјесту боравка Врховног штаба, јер се из цитираног дијела заповијести 500 СС падобранског батаљона, а нарочито из студије Штаба 2 оклопне армије, види да су Њемци претпостављали да се Врховни штаб налази у центру Дрвара. Али недостатак података није био главни разлог за неуспјех ваздушног десанта. Баш због тога што нијесу имали тачне податке, падобранци су одмах послѣ спуштања свакако свим силама настојали да открију мјесто Врховног штаба, па је вјероватно да су то послѣ кратког времена и сазнали пошто су тамо и усмјерили свој напад. (Интересантно је да је из вода Пратећег батаљона Врховног штаба, који се налазио у центру Дрвара, погинула само болничарка, док су снаге Пратећег батаљона, које су непосредно браниле Врховни штаб, имале знатно веће губитке).

Постоји мишљење да је ваздушни десант требало спустити сјеверно од Дрвара, изнад саме пећине у којој се налазио Врховни штаб. Али за такву употребу десанта били су потребни тачни подаци о боравку Врховног штаба, које Њемци нијесу имали. Осим тога, њемачки план зависио је и од могућности транспорта ваздушнодесантног батаљона (чија је половина транспортована једрилицама), а терен сјеверно од Дрвара није био подесан за спуштање једрилица. Али, чак и у случају да је десант спуштен сјеверно од Дрвара, опет би остао слободан Дрвар преко кога би се Врховни штаб могао несметано повући. Према томе, десант је морао бити далеко јачи и бројнији, да би се могло рачунати макар и на дјелимичан успјех.

Уствари, главни разлог неуспјеха ваздушног десанта била је „брза интервенција 6 личке дивизије и Официрске школе Врховног штаба“, као и снажан отпор ионако наших слабих снага у Дрвару — дјелова Пратећег батаљона и мјесних партиских и скојевских организација Дрвара. Да није било брзе и ефикасне интервенције наших јединица, вјероватно је да би, без обзира на остале недостатке у њемачком плану за десант, Врховни штаб претрпио извјесне губитке.

¹²⁾ Тито: Стварање и развој Југословенске армије.